

PRZYMUSZAĆ (100) *vb impf*

a jasne.

inf przymuszać (10). ◇ *praes 1 sg* przymuszam (16). ◇ *2 sg* przymuszasz (2). ◇ *3 sg* przymusza (18). ◇ *1 pl* przymuszamy (1). ◇ *3 pl* przymuszają (12). ◇ *praet 1 sg m* przymuszałem (2). ◇ *3 sg m* przymuszał (11). *f* przymuszała (1). ◇ *3 pl m pers* przymuszali (2). ◇ *fut 3 sg m* będzie przymuszał (1). ◇ *imp 2 sg* przymuszaj (1). ◇ *3 pl* niech przymuszają (1). ◇ *con 3 sg m* by przymuszał (4). *f* by przymuszała (1). ◇ *3 pl m pers* by przymuszali (2). ◇ *impers praet* przymuszano (6); -ano (2) *RejZwierc, OrzJan, -ano* (2) *SeklWyzn, -(a)no* (2). ◇ *con* by przymuszano (2); -ano (1) *WujNT, -ano* (1) *SkarŻyw*. ◇ *part praes act* przymuszając (7).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

*Kazać komuś coś zrobić wbrew jego woli, zobowiązywać kogoś do czegoś pod przymusem; nakłaniać; compellere Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, JanStat, Cn; cogere Vulg, PolAnt, Modrz, Calep, Cn; adigere, subigere Mącz, Calep, Cn; urgere Mącz, Calep; angarire Mącz, Vulg; astringere, fatigare, impellere, instare, sollicitare, subiungere Mącz; citare, perpellere Calep; coactare Cn [w tym: kogo, co [= zbiorowość] (70)] (100) : Iugulum petere Metaphoricos, Rufzać komu ładną/ to yeft ktemu co fie rzeczy naibárziesy dotycze przycierać/ przimufzać kogo. *Mącz* 177b; *Insto, Stoyę nád kim/ przimufzam/ przypędzam kogo k czemu/ pobudzam. Mącz* 418d; *Adstringo, Przyciągam/ przipinam/ zwodzę wespół/ prziwieźuyę/ per translationem, Przimufzam/ obowięzuyę. Mącz* 421b, 6a, b, 119d, 287a, b; *ModrzBaz* 100v; *Cogo – Przimufzam, zgromadzam. Przimufzam. Calep* 212b, 23b, 193b, 226a, 787b, 1016b; *A ktoby cię kolwiek przimufzał ná iednę milę/ idź z nim drugie dwie. WujNT Matth 5/42[41]; Bog nie przimufza nikogo. WujNT 307 marg, 256; [Te fedulo et moneo et hortor. Vprzeymie cię nápomina y przimufz^{am}. TerentMatKęł O8].**

przymuszać czego [= do czego] (1): [arcyksiążę Maksymilian] tkwiał ieszcze prawie nad nami [...] ludzie posłuszenstwa y czynienia sobie przysiąg gwałtem przymuszaiąc. ActReg 133.

przymuszać do czego (22): GliczKsiąż I6v; Luter [...] nic inźzego nie mówił iedno to: [...] Faciamus igitur omnia/ quem nobis placent. Bo co czynimy/ źleli dobrzeli/ bóg nas do tego przymufza BiałKat 218v, 216, 218v; WujJud 193v; [Grzegorz, biskup Aleksandrii] pánienci zakonne/ do Arryańfkiey wiary przymufzał SkarŻyw 391; Izáli niewiesz/ rzekli/ Cefarńkiego rofkazania/ ktorým ítároście náłzemu każe/ áby Chrześcian do ofiary Bogom przymufzano SkarŻyw 402, 392, 402, 566; Kto przymufza drugiego do vpicia w obyczay przyiáźni ábo záchowania/ niech będzie frodze łztrofowan WerGość 268, 269; Páweł Piotrá iáwnie łtrofował/ że Pogány do Zydowłtwa nieiáko przymufzał. WujNT Gal 2 arg, s. 649, 827; Polacy nie przymufzaią do przysięgi Rotmiłtrze. SarnStat 427, 1051; Vrzędy mocy nie máią/ ktoraby ludzie złe hámovála/ y do dobrego przymufzáła. SkarKazSej 699b; KlónWor 52. Cf »gwałtem przymuszać«, »przymuszać poniewolnie«.

przymuszać k(u) czemu (8): Iezu ktorys łymona Cirenevłza przymufzać ku niefieniu za tobą krzyża dopuścił. łmi(łuj) fie nad nami. TarDuch C5; MurzNT 81; GliczKsiąż F7v; KrowObr 26; Obtrudo, Przed co popycham/ nád cziyę wołą co w kogo wtykam/ á ku wzięciu przimufzam. Mącz 467a; [prorok Helijasz] rozerwanych w wierze y w miłości/ pogodzić y porównać miał/ ku iedney wierze/

zgodzie/ y miłości łpolney/ onych nápomináiąc y práwie przymufzáiąc. *CzechRozm* 108v; *SarnStat* 902, 904.

przymuszać na co (8): Ale iefli by czo przykazowali [*moi przełożeni*]/ albo na czo przymvfzali czo by było przeciw panv bogv/ y piłmv świętemv/ niepowinieniem ich łwchać *SeklWyzn* f3v, c3; *MurzNT* 76; Acz was Pan Bog przezyrzał y nálnáczył ábyście byli zbáwieni: wśzákże was żadną miárą ná to nie przymufza: macie wolność y łwobodę łwoię. *WujNT* 505. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*; »gwałtem przymuszać«, »jawnie przymuszać«.

przymuszać czym (7): [*rodzicy*] łyny łwe ku chwale Bożey á cnocy máyá podczas przymufłác wzbyeránim [= *biciem*] nyeyákim *GliczKsiąż* F7v; Izali [*Piotr święty*] mocą/ ogniem/ głodem/ mietzem/ ładzánim/ wiązánim/ kiedy kogo ku wierze przymufzał? *KrowObr* 26; *SkarŻyw* 402, 437; *OrzJan* 45; tedy będą mogły łoboy Kościelné przeciwko wam y każdému zołobná z was o takąowá niedbáłość vżywác Práwá duchownégo/ y przez Sędźie duchowné kłátwámi kościelnými/ którym was poddáiemy/ przymufzáć. *SarnStat* 905, 1051.

cum inf (13): *SeklKat* M3; *MurzNT* 121 marg; *BudBib* 4.Reg 5/16; [*Mówi Paweł do króla Agryppy*]: Y po włzech łzkołach częłto ie [*chrześcijany*] męcząc przymufzáłem bluznić *BudNT Act* 26/11; [*Rzekł Paweł Piotrowi*]: Iesli ty Iudowinem będąc/ pogánłkie żywiefz/ á nie Iudłkie/ iáko pogány przymufzáłz Iudłkie żyć? *BudNT Gal* 2/14, *Gal* 6/14[12]; Lecz ktore [*ludzi ubogich*] obaczá być do roboty godne/ niech ie przymufzáią robić. *ModrzBaz* 37v; Zaden Chrześcijánin/ niech drugiego nie przymufza więcej pić niż przyrodzenie potrzebuie. *WerGość* 269; *WujNT Act* 26/11, *Gal* 2/14, 6/12, s. 867; *SarnStat* 954.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: na to (1); *zawsze: aby* (10): Przymufzano mię a bych iawnie przyłięgał tak trzimać iáko kościoł Rzimłki trzyma. *SeklWyzn* A; Przymvfzano mię też na to/ nad łvmnienie moje/ abych przyłięgał/ że więłfza mocz iełt vniuerfalis Eccleſie/ [...] niźli boża y pyłma świętego. *SeklWyzn* C, a2, c2, f4; ci też poliawłzy y požawłzy/ krolowi to przynośzą/ A przymufzáią iedni drugie/ áby dawali mu dań *BibRadz* 3.*Esdr* 4/6, *Gen* 19 arg; *SkarŻyw* 437; Przeczzęby tedy kościoł przymufzáć nie miał łtráconych łynow áby łię náwrócili *WujNT* 434, 626; [*Przyłzli potym łtárszy domu iego [Dawida]/ przymufzáiąc go áby włtał z łiemie Leop* 1577 2.Reg 12/17 (*Linde s.v. przymusić*)].

W połączeniach szeregowych (3): Bo náuczycyel áby łie dzyecyę vczyło/ chocyaby ono nye rádo/ on przedłię będzie przymufłal/ wzbyerał/ á przypadzał do vczenya *GliczKsiąż* I6v; *Mącz* 9d; [*aniele boży*] przymufzay mię/ łerce od dobrego odwracaiącego: pobudzay/ myśł ku dobremu łkłániáiącego: popędzay/ drogámi Pánłkimi idącego: á nákoniec ták mię prowadź/ żebyś mię do oney chwały y błogołławieńłtwá doprowadźł *LatHar* 40.

W przeciwstawieniu: »przywodzić ... przymuszać« (1): Iáko inłzego czáłu pościć załługá iełt/ ták łie w poście wielkim niepościć/ grzech iełt. [...] Abowiem one połty łá dobrowolne/ ále te potrzebne: [...] do onych nas przywodzą/ do tych przymufzáią. *WujJud* 193v.

Przysłowie: Przymufza niźłzego wyżłzy gdy go prośi. *ModrzBaz* 88v.

Zwroty: »gwałtem przymuszać« [*w tym: czego* [= *do czego*] (1), *do czego* (2), *na co* (2)] = *angariare* *PolAnt* (8): *BibRadz* *Matth* 5/41; A tu łłychay iáko thu Pan gwałtem nikogo nidoczęgo przymufzáć

nie raczy *RejAp* 44, 44 *marg*, Ee3v; *RejZwierc* 170v; Dámázus Biskup Rzymfki/ [...] poštánowił/ áby Oćiec/ fyn/ y duch ś. iednego Boftwá/ iedney iftności/ wieczności/ mocy/ czći/ wyznawan/ y chwalon był. Ná co wiele ich zezwoliło: á ofobliwie przyłożyli fię do tego niektorzy Cefárze/ gwałtem ná to niektorych przymufzáiąc *NiemObr* 134; *ActReg* 133; Przy ktorych [*żołnierzach*] niechayby I.M. Pan Hetman Polny [...] ná Podolu miefzkał/ [...] ípráwiedliwośc vkrzywdzoným zaráz czyniąc: [...] gdyż żadnego z nich ná tę flúzbę gwałtem nie przymufzáią. *VotSzl* E3v.

»[na co] jawnie przymuszać« (1): Ta ieft Svmma krotko opifana ftych przyliąg/ naktore mie iawnie przimvfżano *SeklWyzn* A.

»przymuszać poniewolnie [do czego]« (1): Pan pokoy fwoy kościołowi fwemu zá nawiętzy vpominek zoftáwić raczył/ nikogo nie przymufzáiąc poniewolnie do żadney ípráwy fwoiey *RejPos* 338v.

Szeregi: »cisnąć, (i) przymuszać« (4): *Mqcz* 399c, 508c; Urgeo – Czifne, przimufzam. *Calep* 1142b; Czyli nas Pan Bog ciśnie y przymufza do niepodobnych rzeczy? *WujNT* 827.

»pobudzać, przymuszać« (1): Bo sniego [*Boga*] tho nie ieft/ czym fye brzydźi: grzéchem fye brzydźi: thedyć grzech nie ieft s niego: y do niego nas pobudzác/ dáleko mniey przymufzác nie chce *BiałKat* 218v.

a. O wpływie sytuacji, okoliczności itp. (z podmiotem nieosobowym) (9) :

przymuszać do czego (3): Bo íą niektorzi do obráżenia drugich bárzo pędcy: á do iednánia ábo leniwi/ ábo zgoła niedbáli. Iefli íáka potrzebá przymufza ie do iednánia: wżákże máią to sobie zá íprofną rzecz/ íawnie to po sobie dáwać znác. *ModrzBaz* 65v. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

przymuszać k(u) czemu (2): Abowiem to yeft ízczefliwy niedoftatek/ ktory nas ku dobremu przymufza. *KwiatKsiąż* F2v. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

przymuszać na co czym (1): Tákíe podniefienie y hárdóść/ zámiefzanie y niepokoy kościoła wżytkiego przyniefie: ktora ták zle vzywác chce Synodu [...] íż go ná fwoie przyzwolenie/ ábo lágodnością ábo postráchem przymufza. *SkarJedn* 184.

cum inf (3): *KromRozm III* N8v; Ten brzuch Zeglarzá/ ten Zołnierzá/ ten Kupcá/ ten pod ziemią krułczow ízukáiącego chłopá/ ten v dworu nie potrzebnie fie wáłęłáiącego Philozophá/ zápomnieć siebie y godności fwey przymufza *GostGospSieb* +2v; *GrabowSet* H4v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami: do tego (2), k temu (1); aby (2), iż (1)] (3): ktorego [*króla Zygmnta I*] powážność nas k temu przymufzálá z Cefárzem Károlufem brathem náfzym želmy go sobie zá oycá mieli *BielKron* [332²]v; Czemu one [*prawa cesarskie*] tego ktoby pánnę zgwałcił/ nie przymufzáią do tego áby íą poiął/ á te [*prawa papieskie*] przymufzáią? *ModrzBaz* 100v; *PaprPan* Aa3; [[*mówi Dydona*:] Odrzućcie boiaźń z trofki z férc wálznych Troiánie/ Rzecz trudna/ y o nowe kroleftwo ftáránie. [!] Przymufzáią do tégo/ ábych to dźiálálá/ A ízéroko fwych gránic ftrażá przeftorzegálá [*me talia cogunt moliri et late finis custode tueri* I 563]. *VergKoch* 25].

Zwrot: »gwałtem przymuszać« (1): Bo ono przyrodzenie zacnych przodkow iego [*Chmieleckiego*]/ Snadź go ták práwie gwałtem przymufza do tego. Aby w Rycerfkiey ípráwie vftáwicznie pływál *PaprPan* Aa3.

Szereg: »przymuszać i przypadać« (1): przymuśfáya nas [*przywileje Stolicy Piotrowej*] y przypadaýa myeć pyeczą o wíflech końcyelech bożych. *KromRozm III N8v*.

Synonimy: gwałcić, niewolić, obowiązować, pobudzać, przyciskać, przynukać, przypadać, przywozić, skłaniać.

Formacje współrdzenne cf MUSIEĆ.

Cf **PRZYMUSZAJĄCY, PRZYMUSZANIE, PRZYMUSZANY**

MN